

Foto: Linnea Skog, Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Härbren i Almo

Härbresklungorna i Almo är exempel på en märklig företeelse i byar runt om i Dalarna och har därför ett högt kulturhistoriskt värde. De knuttimrade härbrena flyttades till sin nuvarande plats på 1800-talet. Härbrena i Almo byggnadsminnesförklarades 2019.

Beskrivning

Historik

Knuttimringen var ett av de byggnadssätt som ersatte de förhistoriska långhusen, någon gång mellan 800- och 1000-talen. Övergången från långhus till timmerhus medförde att byggnadsskicket förändrades, från stora hus som rymde flera funktioner till månghussystem. De äldsta bevarade timmerhusen i Sverige är nästan undantagslöst olika typer av förrådsbyggnader. I dessa byggnader kan kunskapen och färdigheten i äldre timmerbyggnadskonst avläsas.

Härbret var en av gårdens viktigaste byggnader och i vanligtvis placerad utanför gårdsfyrkanten av brandsäkerhetsskäl. I härbret förvarades vanligtvis spannmål, mat och textilier. Brann gården upp skulle förvaringsboden finnas kvar med sitt innehåll. Konstruktionen med stolpar skyddade mot skadedjur och fukt. Rent historiskt har gruppering av härbren på liknande sätt som i Almo inte varit främmande i Leksandsbyarna och andra byar i Dalarna. Härbrena i Almo kom till sin nuvarande plats någon gång efter storskiftet 1826. Den muntliga traditionen i Almo säger att härbrena flyttats i slutet av 1800-talet för att skyddas från brand. Det gör att påståendet skiljer sig från den traditionellt gängse placeringen.

Det finns flera aspekter som kan ha haft betydelse för placeringen av härbrena. I Leksand, och i Dalarna som helhet, tillämpades realarv vilket innebar att samtliga av familjens barn, både pojkar och flickor, ärvde. Detta kom att innebära att arvslotterna till slut blev mycket små och trånga. Timmerbyggnader sågs som lösöre och kunde lätt plockas ned och återuppföras på ny plats. Många äldre timmerbyggnader har därför flyttats både en och två gånger, så även härbrena i Almo. Flera av härbrena har flyttmarkeringar. I Leksand fanns också en allmän motvilja mot skiftesreformerna och att tvärt emot övriga Sverige, där byar sprängdes och gårdar skiftades ut, koncentrerades i ännu högre utsträckning bebyggelsen i Leksand till få grupperingar inom varje by. Detta tillsammans med realarvets effekter med trånga lotter kan ha bidragit till en flytt av härbren ut på samfälld mark.

Om flytten av härbrena i Almo skedde i mitten av 1800-talet kan vissa härbren blivit nyuppförda på befintlig plats då flera är bedömda såsom av 1800-talstyp. Flyttades härbrena i direkt anslutning till storskiftet innebär det att de flesta härbren av 1800-talstyp nyuppfördes på befintlig plats. Härbre 4 och 6 flyttades hit från närliggande byar under 1800-talet och bör då ha placerats direkt i klungan. Baserat på datering är ungefär hälften uppförda på befintlig plats.

Miljö

De två härbresklungorna finns bevarade i Östra Almo, som ligger i Leksands kommun och Siljansnäs socken. Båda klungorna finns i det område i östra bydelen som brukar kallas för Backen. Härbrena är fördelade på två grupper, med fem i den ena och fyra i den andra. Den ena gruppen härbren ligger nordväst på byns högsta punkt och den andra vid majstången på östra sidan. Härbrena är väl synliga vid den smala vägen genom byn.

Figur 1. Almo har en ålderdomlig prägel. Foto: Linnea Skog, Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 2. Härbrena ligger samlade i två klungor i byn. Foto: Linnea Skog, Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 3. Samtliga härbren är timrade. Foto: Linnea Skog, Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnader

Härbrena i Almo är samtliga byggda i två våningar. Alla utom ett har ingång från kortsidan. Stommarna är uppförda i liggtimmer av fura med enkel hakknut eller dalaknut. Taken har ryggåsar och sidoåsar, glesare takbrädning på rafter. Flera har pärt under nuvarande tegeltak. Flera härbren har övervåningar som kragar ut ett stockvarv utanför nedre våningen och delar är panelade.

Ett härbre, det av långsidestyp, är uppfört i rundtimmer som timrats ned och bilats vid okänt datum. Detta har också bedömts vara det äldsta härbret och daterat till 1600-talet eller något tidigare. Övriga härbren är uppförda under 1700- och 1800-talen. Samtliga bär spår av röd slamfärg och några har svartmålade knutar, något som också går igen på äldre gårdar i byn.

Figur 4. Härbrena är samtliga uppförda i två våningar av rödmålat timmer. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 5. Några härbren har klätts med panel. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 6. Totalt ingår nio härbren i byggnadsminnet, och hela byn Almo har en ålderdomlig prägel. Härbrena ligger tätt placerade på tidigare öppna ytor i byn, nära byvägen. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 7. Ett av flera härbren med svartmålade knutar, något som också går igen på äldre gårdar i byn. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnadsminnesförklaring

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Någon exakt förklaring till varför härbrena placerades på allmän mark i klungor såsom i Almo och andra byar i Dalarna är inte känt. Härbresklungorna i Almo utgör dock ett av mycket få exempel på detta märkliga fenomen. Länsstyrelsen gör därför bedömningen att härbresklungorna i Almo har ett omistligt kulturhistoriskt värde och ska byggnadsminnesförklaras enligt 3 kapitlet kulturmiljölagen (1988:950).

Skyddsbestämmelser

Länsstyrelsen meddelar enligt samma lag § 2 följande skyddsföreskrifter:

- Byggnaderna får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
- Ingrepp får inte göras i byggnadernas stomme.
- Ingrepp i, eller ändring av, äldre fast inredning får inte göras.
- Byggnaderna ska underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Samråd ska ske med länsstyrelsen i frågor som rör underhåll och vård av byggnaderna.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § kulturmiljölagen lämna tillstånd till sådana förändringar.

Figur 8. Situationsplan över Almo, med härbrena som omfattas om byggnadsminnesförklaringen markerade med röd linje. Ur beslut 2019.06.05.

Administrativa fakta

Kommun: Leksand

Fastighetsbeteckning: Almo S:1

Byggnadsminnesförklaring: 2019.06.05

Tillgänglighet: Härbrena kan upplevas som en del av bymiljön i Almo.

[Byggnadsminnesförklaring Härbren i Almo beslut 2019.06.05](#)

[Härbren i Almo i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister](#)